

de lage landen

CONTEXT BIJ CULTUUR UIT VLAANDEREN EN NEDERLAND / NOVEMBER 2025 / € 19

IEDEREEN FILANTROOP

EEN GESCHIEDENIS VAN GEVEN

DE STADSDICHTER SCHRIJFT NIET ALLEEN
HET NEDERENGELS VAN DE VLAAMSE AMERIKAAN
KOLONIALE ROOFKUNST BAART MUSEA KOPZORGEN

EDITO

4 EEN RIJKE TRADITIE

TOM CHRISTIAENS

UITGELICHT

IEDEREEN FILANTROOP

6 VRIJGEVIGHEID IS EEN VAK

LIEVEN DESMET

15 WIM PIJBES EN LUDWIG FORREST OVER GOEDE DOELEN

SYLVIE WALRAEVENS

23 BARMHARTIGHEID OP DE BIJLOKE

MARIE CHRISTINE LALEMAN

31 EEN LOTJE NAASTENLIEFDE

JEROEN PUTTEVILS & MARLY
TERWISSCHA VAN SCHELTINGA

38 EMPATHIE ALS BURGERPLICHT

MARLEEN DE VRIES

46 MINA KRUSEMAN, MENSLIEVENDE DIVA

KARIN WOLFS

55 ONDERNEMER IN IDEALEN

JAN VAN DER MAST

63 DE DUIT VAN DE DIASPORA

TINA DE GENDT

COLUMN

71 DIPLOMATIEKE LIEFDADIGHEID

LOTTE JENSEN

+ 5 X DE TOEKOMST VAN DE FILANTROPIE

JADE YORKS

KUNST

74 SAMENWERKING OP HET SCHERM

EDUARD CUELENAERE &
ALEXANDER DE MAN

VL

↑↓

NL

82 KOLONIALE ROOFKUNST IN ONZE MUSEA

KARIN WOLFS

VL

↑↓

NL

93 THEATERRECENSIE DOOR ONZE MEDIAKARAVAN

FEMKE VAN DE GRIENDT

RECENSIE

96 ALBERT VAN DER SCHOOT

*Dissonanten in
het Concertgebouw*

COLUMN

98 ONDERLAAG

GERDIEN VERSCHOOR

TAAL

100 **VLAAMS-AMERIKAANS**
YASMIN CROMBEZ

106 **NEERLANDISTIEK
MET OPEN LUIKEN**
TOMAS VANHESTE,
PETER VANWIJNSBERGHE &
PIETER COUPÉ

RECENSIES

114 STEVEN DELARUE
Meertaligheid in de klas
ROBBERT-JAN HENKES
Vertalen wat er niet staat
MIET OOMS
Van vogala tot noncha
PIET VAN STERKENBURG
Hedendaags Nederlands

COLUMN

118 **ANDERE KOST
VOOR CHAT&PT**
MARTEN VAN DER MEULEN

SAMENLEVING

120 **KRISTEL BAELE EN
JOOP DAALMEIJER
OVER INTERNATIONAAL
CULTUURBELEID**
TOMAS VANHESTE

128 **PEN-VOORZITTERS ALICJA
GESCINSCKA EN FROUKJE
SANTING OVER HET
VRIJE WOORD**
SYLVIE WALRAEVENS

GESCHIEDENIS

RECENSIES

136 **JANNA COOMANS**
Dievenland

139 **WIM DE WAGT**
De groote vrede

COLUMN

142 **TELEFOONBOEKEN**
ELWIN HOFMAN

LITERATUUR

- 144 **DE STADSDICHTER
SCHRIJFT
NIET ALLEEN**
ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL

- 152 **DE POËZIE VAN
ANNEMARIE ESTOR
RONKT EN BONKT**
ANNELIES VERBEKE

- 160 **ÉÉN LITERATUUR,
ÉÉN BELEID?**
MAARTEN DESSING

RECENSIES

- 166 LAURA VAN DER HAAR
Verkeerd verbonden
- 168 JOOST VANDECASTEELE
Krijstijd
- 170 MARISKA KLEINHOONTE VAN OS
Tussen de mazen
- 172 HANNA BERVOETS
Geld verdienen
- 174 JOHANNES WESTENDORP
Het eerste verlangen
- 176 JANTE WORTEL
Ik, de ander
- 178 MARIEKE DE MARÉ
Ik ga naar de schapen
- 181 WILLEM OTTERSPEER
In alles ben ik groot
- 183 SARA EELEN
Kratermond
- JOLANDA KOOIJMANS
Addertje
- CLAUDE VAN DE BERGE
Heelal en stem
- SAMUEL VRIEZEN
Harmonie der scheuren

172

DERBY DER LAGE LANDEN

- 192 **SINT-MONDRIAAN**
HERR SEELE

- 188 **MEDEWERKERS
AAN DIT NUMMER**

- 190 **COLOFON**

- 191 **STEUN & GIFTEN**

TOM CHRISTIAENS

Hoofredacteur

EEN RIJKE TRADITIE

Ongeveer 5,5 miljard euro: zoveel wordt er naar schatting elk jaar in de Lage Landen geschonken aan goede doelen. Van miljardenfondsen tot buurtinitiatieven, van mecenaat in de kunsten tot digitale crowdfundingcampagnes – filantropie is overal. Een gift hoeft trouwens niet altijd geld te zijn; ook tijd, aandacht, kennis of een waardevol netwerk kunnen het verschil maken. Alles wat mensen bereid zijn te delen om anderen en de samenleving vooruit te helpen, kun je filantropie noemen. Of de kunst van het geven.

Die kunst heeft diepe wortels. Vrijwillige inzet voor het algemeen belang is van alle tijden, en de Lage Landen hebben daarin een rijke traditie. Met ons themadossier ‘Iedereen filantroop’ duiken we in die geschiedenis en zoeken we tegelijk de verbinding met het heden én de toekomst.

We beginnen in de middeleeuwen, toen kloosterorden armen en zieken verzorgden als daad van barmhartigheid. Vanaf de renaissance, en zeker sinds de verlichting, kiezen burgers zelf welke doelen ze willen ondersteunen. In de achttiende eeuw ontstaan genootschappen die liefdadigheid organiseren, en met de industrialisatie in de negentiende eeuw ontwikkelt zich onder ondernemers een cultuur van mecenaat naast de christelijke caritas. Zo lees je over een Delfts echtpaar dat voor zijn arbeiders huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg en ontspanning organiseerde – pioniers in sociaal ondernemerschap. We belichten ook de filantropische wortels van de vrouwenbeweging, en de bijzondere historische band tussen loterijen en liefdadigheid.

Dat geven ook grenzen overstijgt, toont de diasporische filantropie. Een treffend voorbeeld is een actie van de Turkse gemeenschap in Gent die, na een verwoestende aardbeving in 2023 in de Turks-Syrische grensregio, geld inzamelde om er een nieuw dorp te bouwen. Een inspirerend verhaal van internationale solidariteit.

Vandaag is filantropie meer dan ooit professioneel georganiseerd. Tal van private en publieke initiatieven, vaak in samenwerking met overheden, tonen hoe sterk dit veld evolueert. Wat ooit “naastenliefde” of “burgerplicht” heette, krijgt nu namen als “impact investing” en “corporate social responsibility”. Technologie speelt daarin een steeds grotere rol: met één muisklik kan iedereen bijdragen via digitale campagnes. Tegelijk groeit de vraag naar transparantie en effectmeting. Mensen willen weten waar hun geld naartoe gaat – en vooral wat het concreet teweegbrengt.

Vlaanderen en Nederland hebben elk hun eigen cultuur van geven. In Vlaanderen leeft vrijgevigheid vooral dicht bij huis, via streekfondsen, buurtprojecten en lokale verenigingen. In Nederland is het eerder een fijnmazig en strak georganiseerd netwerk

Iedereen kan vandaag filantroop zijn – op de eigen manier, met eigen middelen en mogelijkheden

van stichtingen en fondsen. Maar overal geldt dezelfde overtuiging: waar de overheid stopt, springt de burger bij.

De drijfveren achter vrijgevigheid zijn even divers als de gevers zelf. Voor de één is het religieuze overtuiging, voor de ander maatschappelijke verantwoordelijkheid of de wens iets terug te doen – of simpelweg het verlangen de wereld beter achter te laten. Filantropie begint nu eenmaal niet bij geld, maar bij het gevoel dat je een verschil kunt maken.

Maar geven gebeurt niet altijd uit pure onbaatzuchtigheid. In ons dossier lees je ook hoe bij diplomatieke filantropie vaak eigenbelang primeert: wanneer overheden giften inzetten als instrument van *soft power*, om hun economische of politieke belangen te versterken. Filantropie kan dus tegelijk gul en strategisch zijn.

Toch blijft ze in essentie een menselijke daad. Filantropie is allang niet meer het domein van rijke weldoeners achter marmeren gevels. Iedereen kan vandaag filantroop zijn – op zijn of haar eigen manier, met eigen middelen en mogelijkheden. Of je nu een fonds steunt, een vriend helpt, muziek speelt voor een goed doel of je expertise deelt in een buurtproject: elke vorm van inzet voor het algemeen belang telt. Niet altijd groots, vaak onzichtbaar, maar telkens wezenlijk.

In tijden van groeiende noden en overheidsbesparingen op essentiële domeinen is de vrijgevigheid van burgers en bedrijven belangrijker dan ooit. Gezamenlijk geven versterkt niet alleen de impact, maar ook het gevoel van verbondenheid. Tegelijk rijzen vragen: wat betekent het wanneer publieke verantwoordelijkheden – cultuur, onderwijs, zorg, natuur – afhankelijker worden van privaat geld? Filantropie kan inspireren en vernieuwen, maar ze werpt ook lastige vragen op over rechtvaardigheid en de verschuiving van macht en invloed.

Toen we enkele maanden geleden dit thema kozen, konden we niet vermoeden dat we zelf op vrijgevigheid zouden moeten rekenen. Nu de Vlaamse overheid de helft van onze subsidies schrapt en de Nederlandse steun volledig wegvalt, komt de toekomst van Ons Erfdeel vzw, uitgever van onder meer *de lage landen*, in gevaar. Wie onze missie – het wereldwijd uitdragen van de Nederlandstalige cultuur – genegen is, nodigen we uit om ons te steunen via de-lage-landen.com/doneer. Zo kunnen we verhalen blijven delen die verbinden en inspireren. Hartelijk dank daarvoor.

Het filantropiedossier kwam tot stand met de steun van het Streekfonds West-Vlaanderen, beheerd door de Koning Boudewijnstichting.

VRIJGEVIGHEID IS EEN VAK

De wisselende rollen van burger, bedrijf en overheid

Het woord klinkt klassiek, toch zindert het van actualiteit: filantropie. Want de vrijgevigheid leeft: in Vlaanderen in de warmte van lokale verbondenheid, in Nederland in een strak georganiseerd stelsel van stichtingen. En in beide regio's weerspiegelt ze de gespannen relatie tussen overheid en samenleving.

LIEVEN DESMET

Tegelijk teder en strategisch, moreel en zakelijk, individueel en collectief. Eeuwenlang vormde filantropie – letterlijk: liefde voor de mensheid – een stille motor van vooruitgang, het zachte tegengewicht van de harde logica van markten en staten. Waar de overheid stopt, springt de burger bij.

“De Europese geschiedenis is getekend door intellectuele filantropie”, schrijft Kees Buitendijk, directeur van het onafhankelijk centrum voor samenlevingsvraagstukken Socires. “Het meest in het oog springen de paleizen en kunstwerken die families als De’ Medici nalieten. Maar breder werden wetenschapsbeoefening, ambachtsscholen, kunst en cultuur door rijke particulieren gesteund.” Hij schetst de wortels van de Nederlandse geefcultuur, met mannen als Willem Hovy en Anton Philips, aan wie generaties studenten hun opleiding te danken hebben.

Het waren niet alleen de machtigen die gaven. Ook gewone burgers spaarden geduldig dubbeltjes en kwartjes. Zo werd de Vrije Universiteit van Amsterdam, met haar gereformeerde wortels, door het volk gebouwd. “Die tijd, van het gulle mecenaat en de ijverige *kleine luyden*, is voorbij”, aldus Buitendijk. “Nederlanders geven nog altijd ruimhartig, maar intellectuele filantropie bestaat vrijwel niet meer.”

Zijn woorden herinneren eraan dat geven ooit een vanzelfsprekende morele plicht was – een verlengstuk van geloof, gemeenschap en burgerzin. Vandaag is filantropie diffuser, complexer, maar ook professioneler. Die traditie is getransformeerd, maar haar geest leeft voort in de gift van tijd, geld en expertise – zij het nu omhuld door stichtingen en fondsen die rechtstreeks inspelen op actuele noden.

In Nederland en Vlaanderen zijn filantropen vaak vermogende families, ondernemers, creators en stichtingen die actief zijn op de achtergrond.

Joke Persyn, onderzoeker particuliere fondsenwerving bij HOGENT: ‘Het gaat niet alleen om geld, maar om het gevoel: ik maak mee een verschil, ik heb impact’

© HOGENT

Kees Buitendijk (Socires): ‘De Europese geschiedenis is getekend door intellectuele filantropie, maar dat bestaat vrijwel niet meer’ © Socires

TWEE CULTUREN

Tussen Vlaanderen en Nederland loopt geen harde grens, maar wel een subtiel verschil in temperament. Nederland is een land van structuren, statistieken en strategische stichtingen. Zo telt het meer dan 350.000 stichtingen en verenigingen, waarvan 43.000 erkend zijn als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Vlaanderen heeft, naast bekende namen zoals de Koning Boudewijnstichting en grote kerkelijke en lokale fondsen, een fijnmazig netwerk van streekfondsen en vermogensfondsen, ondersteund door de Belgische Federatie van Filantropische Stichtingen. Die federatie heeft bovendien een rol als kennisorganisatie, met analyses en vormingen die stichtingen helpen zichzelf te professionaliseren.

De cijfers tonen de schaal: in 2022 vloeide in Nederland meer dan 5,3 miljard euro naar maatschappelijke organisaties – goed voor 0,6 procent van het bbp. Huishoudens schonken samen 2,2 miljard euro, bedrijven 1,75 miljard, en nalatenschappen brachten 368 miljoen op. Die cijfers en verhoudingen fluctueren lichtjes in de loop der jaren, maar blijven relatief standvastig. Dat is veel geld, in vergelijking met wat in België wordt opgehaald.

“De vrijgevigheid van de Belgen bereikt een hoogtepunt”, rapporteerde de zakenkrant *L’ECHO* in het voorjaar van 2025. In 2024 bedroeg het totale bedrag aan giften die recht geven op een belastingvermindering 375,09 miljoen euro, volgens de eerste gegevens van de FOD Financiën, gebaseerd op de fiscale attesten die erkende liefdadigheidsorganisaties hebben ingediend. Dat is het hoogste bedrag sinds 2021, toen de liefdadigheidssector 387,61 miljoen euro ophaalde – een historisch record. Maar dat

Ooit was geven een vanzelfsprekende morele plicht. Vandaag is filantropie diffuser, complexer, maar ook professioneler

record zou wel eens kunnen sneuvelen. “De cijfers voor 2024 zijn nog voorlopig: er worden zoals gewoonlijk nog attesten laattijdig ingediend”, zegt Florence Angelici, woordvoerder van de FOD Financiën. In 2023 bedroeg het totaalbedrag van de laattijdige attesten meer dan 18 miljoen euro. Als de achterstand in 2024 gelijkaardig is, zouden de giften boven de 390 miljoen euro kunnen uitkomen, wat een nieuw record zou betekenen.

Het effectieve bedrag dat Belgen jaarlijks doneren ligt hoger. De cijfers van pakweg nalatenschappen zitten hier niet in verwerkt, objectieve totaalcijfers zijn niet voorhanden. Zo doneerden in 2022 Vlamingen in totaal zo’n 305 miljoen euro aan goede doelen via hun testament. In de andere gewesten geldt een andere regeling, wat vergelijken bemoeilijkt.

“Maar liefst 61 procent van de bevroagde Belgen steunde het voorbije jaar een of meerdere goede doelen”, zegt Joke Persyn, onderzoeker particuliere fondsenwerving bij HOGENT. “Bijna 64 procent van de inwoners van het Brussels Gewest gaf in 2024 aan een goed doel. In Vlaanderen ligt dit percentage op 63 procent. In Wallonië zien we dat dit percentage iets lager ligt, met 55 procent van de bevroagde Walen die in 2024 een of meerdere goede doelen steunde.”

Jaarlijkse initiatieven als Levensloop van de Stichting tegen Kanker of De Warmste Week van de publieke omroep tonen een explosie van collectieve vrijgevigheid. Honderdduizenden Vlamingen zamelen geld in met muziek, sport, en warme verhalen. “Het zijn geen miljardencijfers”, zegt Joke Persyn, “maar het zijn momenten waarop solidariteit tastbaar wordt. Mensen geven omdat ze geraakt worden, niet omdat ze berekenen.” In Wallonië gebeurt iets soortgelijks met bijvoorbeeld Viva for Life, dat in 2022 meer dan acht miljoen euro ophaalde.

DE WETENSCHAP VAN HET SCHENKEN

Wat ooit louter een kwestie van gevoel leek, is vandaag ook een onderzoeksveld. In Nederland vormt het Centrum voor Filantropische Studies aan de Vrije Universiteit Amsterdam het academische hart van de sector. “Hoezeer ik de behoefte ook begrijp om Vlaanderen en Nederland te vergelijken, toch moet ik eraan weerstaan. We hebben simpelweg het empirische materiaal niet om zulke vergelijkingen precies te maken. Speculaties genoeg, maar geen goede data”, zegt René Bekkers, directeur van het Centrum voor Filantropische Studies.

Schaatsers in het Amsterdamse Vondelpark, prent uit 1887. Enkele vermogende Amsterdammers betaalden in 1865 uit eigen middelen voor de aanleg van het huidige Vondelpark. Het moest een groen wandelpark worden voor de arbeidersklasse in de monotone stad © Rijksmuseum, Amsterdam

Bekkers is dé Nederlandse autoriteit in het meten van geefgedrag. Hij is bijzonder hoogleraar sociale aspecten van prosociaal gedrag en werkt mee aan *Geven in Nederland*, de bijbel van het Nederlandse onderzoek naar geefgedrag. Die tweejaarlijkse publicatie brengt de geldstromen, motivaties en trends in kaart. De studie toont hoe Nederlanders niet alleen gul zijn, maar ook trouw – zelfs in tijden van crisis. Toch verandert de aard van geven: minder contant, meer digitaal; minder via kerken, meer via crowdfunding, sociale media en nalatenschappen.

Aan Vlaamse zijde wordt dat onderzoekswerk voortgezet door onder andere Joke Persyn, die samen met haar collega's vanuit HOGENT het geefgedrag van Vlamingen analyseert. “Het aantal Vlamingen dat regelmatig geeft, 60 à 65 procent is opmerkelijk stabiel”, zegt ze. “Tijdens crisissen, zoals corona, zagen we zelfs een stijging. Mensen blijven solidair. Financieel niet in staat zijn is een van de grootste redenen waarom Vlamingen niet geven.”

Persyn benadrukt hoe persoonlijk vertrouwen cruciaal is. “Vlamingen geven liever aan organisaties of mensen die ze kennen. Bekendheid en nabijheid zijn de sterkste voorspellers van geefgedrag. Het gaat niet alleen om geld, maar om het gevoel: Ik maak mee een verschil, ik heb impact.”

René Bekkers is directeur van het Centrum voor Filantropische Studies aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Wat ooit louter een kwestie van gevoeleek, is vandaag ook een onderzoeksveld © VU, Amsterdam

Al meer dan twintig jaar bouwt het Streekfonds West-Vlaanderen zo bruggen tussen organisaties en schenkers die zich sociaal engageren in de provincie. “We zetten zelf projecten op met een focus op kanszoekende kinderen en jongeren, ondersteunen sociale organisaties, brengen ze in contact met warme schenkers en helpen ondernemers om hun maatschappelijk engagement te optimaliseren”, zegt coördinator Jan Despiegelaere. Lokale schenkers zijn zowel individuen en families enerzijds als KMO’s en familiebedrijven anderzijds. “Bedrijven engageren zich in projecten waarbij de link met hun corebusiness nooit veraf is. Denk aan onderwijs voor kwetsbare jongeren en het arbeidsmarktpotentieel, of diversiteit en inclusieprojecten op de werkvloer.”

DE MENS ACHTER DE GIFT

Enkele vermogende Amsterdammers betaalden in 1865 uit eigen middelen voor de aanleg van het huidige Vondelpark. Het moest een groen wandelpark worden voor de arbeidersklasse in het monotone Amsterdam. Vandaag maken meer dan tien miljoen mensen per jaar gebruik van “hun” stadspark.

Joke Persyn: “Wij definiëren filantropie als het inzetten van middelen om de wereld beter te maken en impact te genereren. Dat kan via individuen, groepen of bedrijven, en op heel diverse manieren. Het doel is altijd: met beschikbare middelen een verschil maken.”

Babyboomers blijken de gulste generatie – met afbetaalde huizen en volwassen kinderen rest er ruimte om terug te geven. Is het niet in cash, dan in een andere vorm. In Nederland bevestigen de data dat beeld: 45 procent van de Nederlanders doet vrijwilligerswerk, een cijfer dat sinds de coronaperiode wel wat daalde, maar nog steeds uitzonderlijk hoog is. Het toont dat filantropie niet alleen in geld, maar ook in tijd en nabijheid schuilt. Dan wordt het geven van je tijd aan een ander ook een vorm van filantropie.

Toch hangt er een schaduw boven de sector: wantrouwen. De publieke opinie reageert scherp wanneer organisaties te veel aan “overhead” zouden besteden. Maar, zegt Persyn: “Zonder professionele fondsenwerving bereik je niemand. Om impact te kunnen hebben, zijn investeringen nodig. Transparantie groeit, met initiatieven als Donorinfo, of Ethisch Fondsenwerven vzw, maar die perceptie blijft een uitdaging.”

Dat perceptieprobleem is niet aan de orde bij extreme omstandigheden, zegt Persyn. “Wanneer rampen plaatsvinden, zien we dat structurele projecten niet onder druk komen te staan. Mensen geven extra. Nieuwe doelgroepen worden aangesproken. Er ontstaat een golf van betrokkenheid.”

De aard van geven verandert: minder contant, meer digitaal. Minder via kerken, meer via crowdfunding, sociale media en nalatenschappen

Die traditie van betrokkenheid kent overigens een rijke geschiedenis. Legendarisch op dat vlak – en ook wel pionierswerk – was de televisieactie *Open het Dorp*, die in 1962 vanuit de RAI in Amsterdam werd uitgezonden. Het was de eerste grote geldinzamelingsactie op de Nederlandse televisie. Tegelijkertijd werd het programma op de radio uitgezonden, niet iedereen had in die tijd al een televisie. Mies Bouwman presenteerde de uitzending. Het was haar grote doorbraak op de televisie. “Ik wou u allemaal bedanken voor de fijnste dag en nacht in mijn leven”, sprak Mies Bouwman emotioneel tijdens de uitzending die liefst drieëntwintig uur duurde. In totaal werd ruim 12 miljoen gulden opgehaald (5,4 miljoen euro) voor Het Dorp, de eerste zelfstandige woongemeenschap voor lichamelijk gehandicapten in Nederland.

In 1984 deed de intussen razend populaire Bouwman het nog eens over, met een geldinzameling voor Afrika. De actie *Één voor Afrika* haalde 50 miljoen gulden op (22,7 miljoen euro). De wervende show zou nooit meer verdwijnen van de Nederlandse buis: in 2022 was er nog een grote actie voor Oekraïne.

PARTNERS OF TEGENPOLEN?

In Nederland is de overheid niet bang voor filantropie – ze stimuleert die. De ANBI-regeling en de Geefwet maken schenken fiscaal aantrekkelijk, vooral voor culturele instellingen. De overheid ziet filantropie als een aanvulling op de publieke dienstverlening, niet als concurrentie.

In België ligt dat iets anders. De aftrekbaarheid van giften is beperkter en complexer. Giften vanaf 40 euro worden sinds kort automatisch ingevuld in de belastingaangifte, wat handig lijkt, maar ook vragen oproept over privacy. Bovendien dreigt het belastingvoordeel te worden verlaagd van 45 naar 30 procent – een maatregel die, volgens sectoronderzoek, een koude douche zou zijn voor de geefbereidheid. Wanneer de prijs van geven stijgt, daalt de vrijgevigheid disproportioneel. Vooral kleine organisaties met fiscaal attest riskeren dat hun inkomsten opdrogen – precies die stichtingen die lokaal het verschil maken.

Barry Hoolwerf plaatst het in een breder perspectief. Hij is executive director van het European Research Network On Philanthropy (ERNOP), een samenwerkingsverband van verscheidene onderzoekers met als ambitie: “excellent filantropie onderzoek entameren, coördineren en propageren in Europa”. Hoolwerf: “Hoewel er verschillen zijn, is het mijns inziens zo dat Vlaanderen en Nederland zich allebei in een hybride positie bevinden tussen het Rijnlandse en het Angelsaksische model van filantropie.

Jaarlijkse initiatieven als De Warmste Week van de Vlaamse publieke omroep tonen een explosie van collectieve vrijgevigheid © VRT – Jokko

In het Angelsaksische model, zoals we dat uit de VS en het VK kennen, staat particulier initiatief centraal en nemen private fondsen en bedrijven veel verantwoordelijkheid op zich. Het Rijnlandse model, met bijvoorbeeld Duitsland en Scandinavië, legt juist meer nadruk op de centrale rol van de overheid, met filantropie als aanvullende speler. Nederland en Vlaanderen bewegen zich daartussenin, maar met duidelijke accenten. Zo heeft Nederland een langere en meer gedocumenteerde geeftraditie. Dankzij structureel onderzoek en een rijk ecosysteem van stichtingen en vermogensfondsen, is de sector er verder in professionalisering, transparantie en strategische samenwerking. Vlaanderen daarentegen bouwt sterker voort op een sociaal geïnspireerde traditie, waarin samenwerking met maatschappelijke organisaties een belangrijke rol blijft spelen. Juist die verschillen maken de vergelijking interessant: ze laten zien dat de rolverdeling tussen burger, bedrijf en overheid in beide landen anders uitpakt, maar dat Vlaanderen en Nederland ook veel gemeen hebben in hun zoektocht naar een evenwichtige, eigentijdse invulling van filantropie.”

TUSSEN EMOTIE EN RECHTVAARDIGHEID

Sommigen betwijfelen of filantropie anno 2025 nog wel nodig is, aangezien de overheid beleid voert en hulp biedt. Maar het tegendeel is waar, stelt Joke Persyn. “Overheidssteun wordt steeds beperkter en minder structureel: organisaties moeten vaker tijdelijke projecten indienen, en die dekken zelden de basiswerking. Veel organisaties

Pamala Wiepking, hoogleraar Maatschappelijke Betekenis van Goede Doelen Loterijen aan de Vrije Universiteit Amsterdam: 'Nederlanders doneren in eigen land veel minder aan onderwijs, zorg en armoedebestrijding dan Amerikanen' © VU, Amsterdam

Ive Marx: 'Vrijgevigheid kan inspireren, hoop geven en gaten vullen, maar rechtvaardigheid vraagt om structurele organisatie. Filantropie is geen vervanging' © EIPA

kunnen zonder filantropische steun gewoonweg niet draaien. Daarbij zien we ook dat fiscale voordelen worden afgebouwd, wat de nood nog groter maakt. Filantropie vormt dus een noodzakelijke aanvulling op overheidssteun.”

De Australische filosoof Peter Singer schreef daarover het invloedrijke boek *The Life You Can Save*. De gedachtegang luidt: als je naar een brandweerman kijkt die een kind uit een brandend gebouw redt, dan is die man voor de rest van zijn leven een held. Maar eigenlijk kunnen wij met ons inkomen allemaal ook levens redden.

Pamala Wiepking is hoogleraar maatschappelijke betekenis van goededoelenloterijen aan de Amsterdamse VU én Stead Family Chair in International Philanthropy en Associate Professor of Philanthropy aan de de Indiana University in Indianapolis. Zo heeft ze ervaring met de onderlinge cultuurverschillen in geefgedrag. In *Wereld van Filantropie*, een onafhankelijk journalistiek platform, zei ze daarover: “Nederlanders doneren in eigen land bijvoorbeeld veel minder aan onderwijs, zorg en armoedebestrijding dan dat Amerikanen doen. Dat heeft natuurlijk alles te maken met ons vertrouwen in de welvaartsstaat en het idee dat dit taken van de overheid zijn omdat wij veel belasting betalen. In de VS ligt dat anders en zijn fundraisers voor bijvoorbeeld scholen aan de orde van de dag.”

Niet iedereen kijkt met onverdeeld enthousiasme naar dergelijke vormen van filantropie. “Een rechtvaardige samenleving mag nooit alleen steunen op liefdadigheid”, zegt Ive Marx, hoogleraar sociaaleconomisch beleid aan de Universiteit Antwerpen, en directeur van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck. “Vrijgevigheid kan inspireren, hoop geven en gaten vullen, maar rechtvaardigheid vraagt om

Filantropie is een spiegel: ze toont waar samenlevingen tekortschieten, maar ook waar ze bloeien

structurele organisatie. Filantropie is een aanvulling, geen vervanging. Ze is zeker nuttig bij pakweg een crisis, maar ze kan niet in de plaats staan van beleid. Armoedebestrijding is bijvoorbeeld een kernopdracht van de overheid, en mag niet afhangen van liefdadigheid.”

Marx’ standpunt raakt de kern van een groeiend debat: is filantropie balsem op de wonden van ongelijkheid, of een structureel antwoord? Sommige filantropen, zoals de leden van Millionaires for Humanity, pleiten zelfs voor hogere belastingen op kapitaal. Dit collectief van vermogende individuen zet zich in voor systemische verandering en sociale rechtvaardigheid, zoals benadrukt door initiatieven als The Giving Pledge en de filantropische activiteiten van rijke personen. Die inspanningen omvatten vaak zowel directe donaties als een pleidooi voor structurele oplossingen.

Anderen geloven dan weer dat juist de vrijheid en souplesse van filantropie haar kracht uitmaken. Tijdens de coronacrisis en de oorlog in Oekraïne konden in enkele dagen tijd miljoenen euro’s worden gemobiliseerd – iets wat geen enkel ministerie zo snel klaarspeelt.

ONVOLMAAKTE SCHOONHEID

Filantropie balanceert bijgevolg voortdurend tussen gevoel en beleid, tussen de spontane gift en de strategische donatie, tussen burgerzin en maatschappelijke noodzaak. Ze is ook een spiegel: ze toont waar samenlevingen tekortschieten, maar ook waar ze bloeien.

In Vlaanderen is ze kleiner, geworteld in de gemeenschap. In Nederland is ze groter, transparanter. Maar aan beide kanten van de grens leeft hetzelfde verlangen: iets herstellen wat gebroken is, iets nalaten wat blijft. Filantropie is dan een stille bondgenoot. Ze ademt mee met wat samenlevingen doormaken: crisis en overvloed, ongelijkheid en hoop. En misschien is dat haar grootste waarde: dat ze, in haar onvolmaaktheid, de mens laat zien zoals die is – bereid om te delen, te herstellen, te geloven dat de liefde voor de mensheid, hoe fragiel ook, nooit vergeefs is.